

כמהלך בין הכיסאות

אני כותב אידיאי - משמע: לא עתונאי אינפורמטיבי, אלא פובליציסט פורמטיבי, כלומר מי שרוצה לעצב דעות, להחזיר רעיונות * ואף-על-פי-כן, אין לי תחושה, מטעמים שונים, סובייקטיביים או אובייקטיביים, שמאמרי אכן משפיעים, כלומר גורמים לכך שהקורא ישנה בעיקבותיהם את דעתו

כ מי שחי מן היד אל הפה כסופר ופובליציסט, ומן הפה אל היד כמרצה, נתתי דעתי על כך: מה משניהם עדיף? עדיף משתי הבחינות: מבחינת ההנאה שבעצם המלאכה ומבחינת ההשפעה העשויה לנבוע ממנה, שהרי בשתי הדרכים גם יחד, זו כוונתי העיקרית: להשפיע.

ההנאה ממלאכה זו באה מתוך ההרגשה שאכן אני משפיע, ומצד ההנאה הרי גם האשלייה מספקת, מה עוד שהיא באה לפעמים גם מעצם העשייה, הכרוכה מעת-לעת גם ביצירה מבחינה צורנית: הגדרה חריפה, מישחק מלים, דימוי מוצלח, אסוציאציה לא שיגרתית וכיוצא באלה, שעל-פירוב - וזה חלק ניכבד מההנאה מהם - אינם מלאכת-מחשבת, כי אם נביעה פנימית מפתיעה. אוראז הנאתי מלאה, ללא כל קשר אם יש בזה כדי להשפיע. אדרבה, שייהנה מזה גם מי שלא יושפע, או אף ידחה את חוכן הדברים, כשהוא נהנה מצורתם. ולא פעם, לשמע מחמאות בנוסח: איני מסכים עמך, אך אני נהנה מכתבתך - אני שואל עצמי, או אף את הדובר אלי: מה עדיף? דברים נכונים בצורה לא מושכת, או דברי-הבל בצורה קוסמת? וזה שייך לסוג השאלות הכמעט-מטאפיסיות: מה עדיף: אשה שבשעת "מעשה" איתך היא חושבת על מישהו אחר, או בשעת "מעשה" עם האחר, היא חושבת עליך...

נתתי, איפוא דעתי, לשאלה מה עדיף מצד ההנאה ומצד ההשפעה: תורה שבפעל-פה או תורה שבכתב. ומה נתנה דעתי ליי? זו התשובה האמפירית שהיא נתנה לי: מצד ההנאה, תורה שבעל-פה עדיפה: כאן המגע הוא ישיר, וכייהוד תודות לצורת-הדיבור שלי: בראש-זכראשונה קולנית מאוד, משמע, אין סכנה שמאזינים יירדמו. שנית, קולחת, משמע: שהמוזמן כמו כרוך אחרך בעל כורחו, אתה סוחפו אחרך, וגם זאת מעבר להשקפה. ושלישית, וכאן ייסלח לי חוסר הענווה, מעולם, או כמעט מעולם לא שמעתי: הארכת מדי, כי אם אדרבה: אפשר היה לשמוע עוד ועוד. האלמנטים האלה אינם או כמעט אינם קיימים ב"תורה" שבכתב. אין המגע

הישיר. איני רואה ואיני מרגיש את הקוראים. איני בטוח אם אינם קוראים בדילוגים (וכי אני איני עושה זאת בקראי את עמיתי הפובליציסטים, שאני כבר יודע מראש מה הם רוצים?), או אף מפסיקים באמצע ואינם מסיימים.

אין צריך לומר, כמובן, שמבחינות אחרות, מעבר להרגשה הישירה הנעדרת בכתיבה הפובליציסטית, נהיר לי שיש עדיפות לצינור זה. קודם-כל, מבחינת הכמות של הקולטים. שנית, מצד האפשרות שהקורא ישוב ויקרא משפט שלא תפסו בקריאה ראשונה; מה שאין כן לגבי מישפט שנזרק, ונועק מעל כמה שבעל-פה, הלך ואינו.

★

אף-על-פי-כן... על אף "הידיעה" שאני יודע מבשרי לגבי באי הרצאות, ובעקיפין לגבי קוראי מאמרים, כי לא מעטים אוהבים לשמוע ולקרוא אותי, ולמרות מה שאמרתי לעיל על רצוני להשפיע כמוטיבציה מרכזית במלאכתי, אין לי אשליות רבות לגבי עצם ההשפעה.

אני כותב "אידיאי", כמובן. משמע: לא עתונאי אינפורמטיבי. כי אם פובליציסט פורמטיבי, כלומר, מי שרוצה לעצב דעות, להחזיר רעיונות. יתירה מכן: אני משוכנע, כמובן - עם כל המודעות לפרספקטיביות של השקפות - שדעותי הן הנכונות, הכדאיות, הראויות, הרצויות ביותר, ואף הלגיטימיות מבחינת אפשרותן ומבחינת הקרקע הנפשית וההיסטורית שבה אני זורע אותן, וכמובן: מה שיטחיים, דמאגוגיים ובלתי-משכנעים הם מאמרי יריבי...

ואף-על-פי-כן, ומטעמים שונים, סובייקטיביים או אובייקטיביים, אין לי תחושה אמיתית שאכן מאמרי, ויהיו ההגיוניים, המבריקים והמהנים ביותר, אכן משפיעים, משמע: גורמים לכך שהקורא ישנה בעיקבותיהם את דעתו. וכיוון שנדמה לי כי מרבית הקוראים מאמרים מסוג זה דעתם פחות או יותר כבר קבועה, לכאן או לכאן - שליחה: לכאן או לשם - מה אני מועיל בכתיבתי?

אוראז באה התשובה, שאולי אינה אלא החירוף (ואבוי לפובליציסט המאבד את חמינימום הנתון של ביקורת עצמית): נכון, יתכן שאיני משפיע, אך ודאי וודאי שאני מביע מה שאלפים ורבבות מרגישים וחושבים, אלא שאין להם כלי-הבעה ולפעמים גם לא בהירות המחשבה, ולהם נועדו המאמרים, להם זה חיווק, זו הבהרה. וגם בכך יש חשיבות.

יתכן מאוד שראשיתה של תחושה זו, לשמש פה, מושרשת אצלי מימי מלאכתי הסובליציסטית המחתרנית בבמות לח": "החזית", "המעש", דווקא כשלא נתלוותה לכך ההנאה הטבעית שבראיית השם ד"ר ישראל אלדד, בראש המאמר, ואין צריך לומר שללא שכר-סופרים... ואם אמרתי, שמצד דעותי אני סבור שהן נעוצות בעיקרן בשכבות עמוקות של יהדות רעיונות, על אף החוות המהפכנית שלהן, הרי כתיבה זו מן המחותרת הלמה את התחושה היא: במחותרת הנפש היהודית, ואצל רבים אף בחת-מודע שלהם, מושרשת השאיפה למלכות-ישראל ולגאולה שלמה, קיים הרצון להילחם על כך בכל הדרכים, ככתוב באחד הטורים ("טור מול טור") בעיתון "המעש" שהודבק על קירות: "כל דרך יפה לך, חרות". הידיעה הזאת, שהנה עומדים יהודים וקוראים בחום את המאמרים הנדפסים ונידבקים על הקירות במחותרת, מילאה אותי חמיד הנאה וגאווה רבה.

ועוד משהו על הכתיבה הזאת: יותר מכל היתה גאוותי על מאמר בשם "אקספרסיוניזם ואימפרסיוניזם במדיניות העברית", שככתבתי בבית-הסוהר המרכזי בירושלים שבועיים לאחר מאסרי, כשכל גופי נחון בגבס, ובשוכבי על הגב ללא תנועה חתבתי אותו לאסיר לח"י אחר שהתחלה ושכב ליד. המאמר הוכרז החוצה ופורסם "החזית" שערכתיו עד מאסרי. וזה בנוסף על עצם ההישג שבאותה כמה: כמה אידיאית-הנותית מעמיקה, שהסתייעה רבים ניישו אשר עד כה ידעו רק כרוזים

ספרותיים פילוסופיים אצל "הללו". זהו "דה פרופונדיס" (ממעמקים) מסוג שונה מזה של אוסקר ויילד. אומנם ממעמקי הכלא, אך גם ממעמקי הרוח העברית החופשית בת אלפי השנים. מעמקים אלה צפים ועולים תמיד בכתיבתי, גם אם קבעתי לעצמי תחילה: היום אהיה פרגמאטי, אקטואלי "בלבד"...

★

ח ולשה" זו או כוח זה, לראות גם את העכשיו הנוער ביותר, בווער באש השינאה ליהודים ובווער באש הקנאות הלוחמת, לראותם תמיד באור ובפרספקטיבה רחוקה של ההיסטוריה, אתורה וקדימה, מתוך אמונה בקווי-היסוד של יעוד ושל אופי ויכולת וכדאיות של גדלות, תכונות אלו וראיות אלו (עיקרן מבית אבא מחד גיסא, ומשירת אצ"ג מאידך), ומצויד באהבת פילוסופיה והיסטוריה מזה ויהדות מזה — כל אלה הניחו את כתיבתי הפובליציסטית מאז ועד עתה.

מטעמים שלא כאן המקום לעמוד עליהם, הייתי מנותק שנים רבות מהכתיבה הפובליציסטית בעתונות המדינה, ורובה — ואולי גם מיטבה — הופנתה לכמה האידיאית "סולם", למחשבת מלכות ישראל" שהופיע שלוש-עשרה שנה. רוב דבריי שם רוכז בשלושה קבצים ("הגיונות יהודה", "הגיונות ישראל", "הגיונות חג", המידרשה הלאומית ובית יאיר). ואני חייב, כסיכום זה של מלאכתי הפובליציסטית, לספר כיצד הוכנסתי לכתיבה פובליציסטית בעתונות על-ידי גבריאל צפרוני עורכו של "הבוקר" (ז"ל), כשהוא ידע יפה ואף שמע זאת מפי במפורש מה רחוק אני מהליבראליזם, שהיה בסיס אידיאי ופוליטי של עתון זה. לכאורה הן זהו מסימניו של ליבראליזם להניח ליריב להתבטא, אלא ש"הבוקר" היה ממש במה למפלגת "הציונים הכלליים", בניגוד לשני העיתונים שבהם אני כותב היום — "ידיעות אחרונות" ו"הארץ" — שאינם קשורים במפלגה כלשהי.

וגם זאת זוכר אני מתנאי הסכמתי לכתוב ב"הבוקר", והימים ימי יריבות, ימי בחירות, בין מפלגת "הציונים הכלליים" ו"חרות": את חשבונותי — כך אמרתי לצפרוני — עם מנחם בגין אעשה מעל במתי שלי, "סולם" ולא ב"הבוקר", אלא אם כן יורשה לי לכתוב שאני מתנגד למנחם בגין בגלל התקרבותו האידיאית והפוליטית למפלגת הליבראליזם ההיא...

★

כ יום עבודתי הפובליציסטית השוטפת, שרובה פוליטית-אקטואלית, אף שאצלי אין אקטואלי יותר מפרשת המרגלים שבתורה ("ניתנה ראש ונשובה") או שבירת לחות, נוסח משה רבנו או נוסח גיטסה-זרתוסטרא, נעשית, כאמור, ב"ידיעות אחרונות" וב"הארץ", שתי במות בלתי-מפלגתיות לחלוטין, אם כי הקו המדיני היסודי של "הארץ" דאי שהוא מנוגד, אידיאית ובסיסית, לזה שלי, וזו ודאי אחת הסיבות ש"הארץ" מארת אותי, כצורך באיזון מסוים. ב"ידיעות אחרונות" צורך זה, שהוא לגיטימי בהחלט, מתבטא כמעט פיזית, כשמאמרי הדר-שבועי (ובסירוגין זה של אליהו עמיקם, רעי לדעות) מופיע בצד האחד של הדף, שמעברו השני מופיעים חיים חפר, עמוס קינן, בווע עברון, סילבי קשת וזיוה יריב. לעיתים אני אוהב בפולמוסי להשתמש במיקום זה ולכתוב על יריבי מ"סיטרא אחרא" (תרגום מדוייק של "צד שני" או "מעבר לעמד"), אך המערכת משום-מה פוסלת ביטוי זה...

אני מודע, כמובן, לשוני שבין שתי הבמות. אני מודע לכך שקורא עתון-הערב לא זו בלבד שהוא עממי יותר (וגם דתי, כגון שכני למגורים ב"שערי חסד", כשאני על גבול רחביה — שערי-חסד, מאה מטר לתוך רחביה מהרבה בחינות...), כי אם גם זאת שחלק גדול יותר מקוראיו נוטים יותר לדעותי, או לדעות הקרובות אלי (לפעמים הם, לצערי, אף מכלילים אותי לגמרי בתוך משפחת הליכוד ובנין) מאשר קוראי "הארץ".

אם בגין ואת הקר שלו. זה לא חסר שם. לעומת זאת, את מלחמתי שם אני מרכז נגד שלום עכשיו" ודומיו. כיום, במערבולת ההתרחשויות, איני בטוח עוד שאני שומר על חבונה זאת, אך בלי ספק אני מודע בשעת כתיבה שקוראי "ידיעות אחרונות" מקבלים ביתר חיבה מישחקי-מילים ונוסח דרשני על-פי המקורות, דבר שהוא פחות לטעמם של קוראי "הארץ", שאותם איני מבטא ואיני בא לענג, אלא איתם אני מחווכח. כל זה, כמובן, מצד כוונתי והבחנתי. עד כמה אני מצליח ועומד בכך — איני יודע.

★

כ שאני מעיין לפעמים בכתיבתי הפובליציסטית מלפני שנים, בייחוד זו של "סולם", דומני שכיום איני כותב עוד כך: ברחבות ובעומק ובעקרונות. ולא בגלל התרחקות מעקרונות אלה, כי אם מהצורך ליישם בכתיבה בעתון יומי ובמציאות קשה ומחוספסת. איני כותב בחלל הריק. בחלל הריק ניתן לרחף בקלות.

אלא מאי? אלא שאנו חיים בימי החלליות, המרחפות באמת בחלל הריק, בלי כוח חכדות היום-יומית. ובכל זאת:

ובכל-זאת, חללית משוכללת מצלמת מגובה כזה עצמים קטנים ביותר. אם שיכלול זה מצוי גם בי, מי אני כי אשפוט?

וכמעט ששכחתי את צידוק הכותרת (צפרוני שיבח פעם את כותרותי, שניתן לדעתו לחברן יחד כמאמר שנון), "כמהלך בין הכיסאות" למה? כי אני "קצת" היסטוריון, ו"קצת" פובליציסט, "קצת" פוליטיקאי ו"קצת" סופר, "קצת" איש-מיקרא ו"קצת" איש פילוסופיה. אצל דתיים אני בגדר חילוני, ואצל אפיקורסים אני בגדר דתי, ריאקציונר.

התוצאה מכך: מי שמחבב אותי, משייך אותי למקצועו; מי שאינו סובל אותי, משליך אותי מתחומי מלאכתו וזורק אותי לכלבים זולתו. ואף-על-פי-כן, אף-על-פי שלא הצלחתי להתיישב ישיבה כבדה וכבודה בשום כורסה, איני מרגיש שום רגשי חיסכול, מכיוון שלא נפלתי בין כל הכיסאות ההם, והצלחתי להלך ביניהם.